

Khvorost T.V. Conceptual framework for formation of organizational and economic mechanism of increasing the competitiveness processing enterprises in the conditions of globalization

The article is about approaches to the definition of the economic mechanism and organizational-economic mechanism. In the context of globalization and integration in the European Economic Area Ukraine joined the WTO. As a result, in the country intensified international competition. Under these conditions, increasing the competitiveness becomes a crucial factor for the success of the enterprise. Despite the great attention paid to the problem of competitiveness in general, and competitiveness of dairy enterprises in particular, so far, insufficient attention is paid to the problems of the formation of organizational-economic mechanism to ensure the competitiveness of the dairy industry as part of its economic mechanism.

In terms of expansion in Ukraine globalization processes all the factors that are components of the success of the national enterprises, should be coordinated to complement each other and be taken to achieve one goal - improving the competitiveness of enterprises. After examining the different perspectives of scientists and economists to determine the category of the economic mechanism and the structure of its construction, as well as to maximize the economic benefit of processing enterprises competitiveness in a globalizing, we propose the structure of the organizational and economic mechanism of competitiveness. The organizational and economic mechanism of competitiveness is base on the developed model scales management decisions on production quality or counterfeit products. Defined its features and structure to improve the efficiency of business enterprises. This mechanism has the following components. There are system of economic instruments as a motivation to work, the system for evaluating the effectiveness of the project, the system of financing measures to ensure product quality and safety, institutional systems, system performance monitoring project implementation, system knowledge and skills of operators on product quality and safety organization of public control, independent laboratories for the analysis of dairy products, system management and control of quality and safety.

Keywords: the organizational and economic mechanism, economic mechanism of competitiveness competitiveness, competitiveness of enterprise.

Дата надходження до редакції: 17.04.2014 р.

Рецензент: д.е.н., професор Михайлова Л. І.

УДК: 631

ІНСТИТУЦІЙНІ ЧИННИКИ РЕГУЛЯТОРНОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ НА РИНКУ ПРАЦІ

В. В. Сафонов, викладач, Одеський національний економічний університет

Актуальність статті зумовлена змінами економічної ситуації в країні, які так само катастрофічно вплинули на ринок праці і населення країни, а також конкретизація європейського вибору України та пов'язані з цим інституційні зміни.

Метою статті є відзначити гостру необхідність державного регулювання галузі ринку праці, як однієї з ключових с, як економічної, так і соціальної точок зору.

У статті досліджуються чинники кризових явищ в економіці України і на ринку праці в 2014 році, інституційні особливості регуляторного впливу держави на ринок праці, а також відзначаються необхідність комплексного підходу у вирішенні даної проблеми і ведення активної державної політики на ринку праці. Розглядаються інституціональні фактори підвищення ефективності формування та використання трудових ресурсів. Аналізуються механізми удосконалення ринку трудових ресурсів.

Ключові слова: регуляторна політика, ринок праці, інституційні чинники

Постановка проблеми у загальному вигляді. Держава є важливішим громадським інститутом, основною функцією якого є формування, підтримка та зміна інституціонального середовища суспільства. Без держави не може існувати економічна система, бо уряд визначає основні економічні інститути, від яких залежить її характер і параметри розвитку.

В першу чергу - це система прав, що визначають ієрархію економічної влади. В сучасних умовах держава активно впливає на економіку, а значить, і на функціонування все ринків, в тому числі і на ринок праці.

Вплив держави на різні аспекти функціонування ринку праці здійснюється через реалізацію

комплексу економічних і соціальних завдань. Держава регулює роботу ринку праці, за допомогою як адміністративних, так і економічних важелів. Величезну роль відіграє трудове законодавство країни, визначальне права і обов'язки сторін, що вступають в трудові відносини: працівників, роботодавців, профспілок, спілок роботодавців. Досить різноманітні і заходи економічного регулювання трудових відносин. Вони носять прямий або непрямий характер, будучи спрямовані як безпосередньо на ринок праці, так і на інші товарні та ресурсні ринки.

В даний час функціонування національного ринку праці пов'язане з низкою проблем: важка економічна ситуація в країні; неможливість здійс-

нювати будь-яку економічну і трудову діяльність в зоні АТО; масове переселення громадян із зони АТО; збільшення і без того великого професійно-кваліфікаційного та територіального дисбалансу попиту та пропозиції робочої сили; низька професійна і територіальна мобільність робочої сили; вихід на ринок праці молоді, яка не має досвіду роботи і в зв'язку з цим відчуває труднощі в пошуку роботи; наявність неформального сектора економіки і відповідно неформального ринку праці - системи відносин між роботодавцями та найманими працівниками, що складається на основі укладання між ними неформальних угод; складно визначити межі формального і неформального ринку праці, значна частина контрактів найму складається з двох частин: формальної та неформальної; заниження реальних показників безробіття в країні; низька оплата праці.

Аналіз досліджень і публікацій останніх років. Проблема інституційного розвитку та удосконалення окремих аспектів державної політики в сфері ринку праці та зокрема аграрній сфері національної економіки займалися такі вчені: Саблук П.Т., Малік М.Й., Кужель В.В., Гришова І.Ю., Красноручий О.О., Булавка О.Г., Кропивко М.Ф., Лупенко Ю.О., Замлинський В.А., Крюкова І.О., Чирва О.Г., Худолій Л.М., Кваша С.М., Стоянова-Коваль С.С., Пугачов М.І., Шпичак О.М., Ю.О. Анісімова [3-11]. Проте, питання регулювання інституційних чинників регуляторної політики держави на ринку праці потребують подальших досліджень в умовах сьогодення через кризові явища 2014 року, котрі значно та достатньо непередбачувано знизили економічний розвиток України, та істотно погіршили ситуацію на ринку праці.

Постановка завдання. Основна мета статті полягає в тому, щоб з'ясувати інституційні особливості регуляторного впливу держави на ринок праці, а також запропонувати шляхи вирішення проблем, що існують на даний момент.

Виклад основного матеріалу дослідження. Можна по-різному оцінювати роль і значення влади в господарській організації суспільства, однак, безсумнівною є той факт, що поведінка економічних агентів в істотно мірою формується під впливом владних відносин, в рамках яких вони діють, і які включають в себе контроль з боку одних агентів, і відповідальність з боку інших. Економічна поведінка агента залежить від того, кому, чийм інтересам, якою мірою підпорядкована його діяльність; в яких межах він володіє економічною свободою і, нарешті, по відношенню до кого даний агент володіє владою.

В соціальній державі ринок праці виступає одним з головних синтезуючих показників успішності його економічної політики. Він функціонує на основі загальних принципів, які притаманні ринковій економіці, і одночасно відрізняється своєю певною специфікою. Кон'юнктура ринку

праці визначається не тільки макро-і мікроекономічними чинниками, а й соціальними, психологічними, що обумовлює пошук особливих підходів до вибору інструментів його регулювання.

У вітчизняній науці питання державного регулювання економіки в цілому і ринку праці зокрема розроблені досить глибоко. Проте, ряд важливих аспектів теорії та практики ринку праці залишаються недостатньо дослідженими - це стосується, перш за все, аналізу інституційної природи і особливостей ринку праці. Разом з тим, застосування методології інституціоналізму дозволить дослідити економічні, соціальні та правові аспекти функціонування різних організацій на цьому ринку. За допомогою інституційного підходу можна також пояснити мотивацію поведень працівників на ринку праці в тих випадках, коли їхні дії здаються на перший погляд нераціональними і не укладаються в мікроекономічну парадигму.

Інститути - це формальні і неформальні правила, які організують взаємовідносини між людьми, а також система механізмів, що забезпечує їх виконання. Вони визначають загальне функціонування організації, її взаємодія з зовнішнім і внутрішнім середовищем, від особливостей цих інститутів залежить ефективність функціонування ринку праці.

Інституційна економіка розглядає державу як найважливішу форму колективних дій. В основі даної тези лежать реалістичні і досить деїдеологізовані концепції соціального контролю і соціальних змін. Держава включається в соціально-економічну структуру влади в якості залежної чи незалежної змінної. Економіка є об'єктом правового контролю, а держава служить засобом досягнення економічних цілей.

Обґрунтовуючи роль держави в ринковій економіці, інституціональний підхід припускає її розгляд з позицій аналізу складного явища, яке включає юридичні, економічні та моральні аспекти.

Виходячи з викладеного, основною метою законодавчого регулювання державної політики на ринку праці служить збільшення зайнятості населення та попередження масового безробіття, що виглядає цілком виправданим і закономірним. Разом з тим, не можна не визнати, що заходи державного втручання застосовуються і можуть бути максимально ефективними, перш за все, в екстремальних ситуаціях (масове вивільнення працівників або наявність труднощів при працевлаштуванні громадян). За державою також залишаються функції контролю над дотриманням стандартів в галузі безпеки, умови та охорони праці, підтримання певних рівнів оплати праці, узгодження і регулювання соціально-економічних відношень, цивілізоване вирішення соціальних конфліктів.

Відомо, що базовим елементом інституційо-

нальної системи виступає контракт, але в нашій країні рівень виконання укладених угод залишається досить низьким, позаконтрактна поведінка роботодавців є мало не нормою ділових відносин накопичилися заборгованості по заробітній платі не зменшуються, виплати дивідендів вважаються необов'язковими.

Такий стан можна пояснити тим, що становлення ринку праці в Україні проходило переважно стихійно, характеризувалося особливим загостренням проблем зайнятості та соціально-трудових відношенні, призвело до значного розриву між формально закріпленими і реально застосовуваними нормами і правилами, внаслідок чого особливого поширення набули різні прояви трудового безправ'я (порушення умов найму, виконання режиму праці і відпочинку та ін.), відбулося значне здешевлення робочої сили і падіння рівня життя широких верств населення.

Тим не менш, держава має право і повинна впливати на роботодавців, які порушують умови трудових контрактів і утискають соціальні та економічні права найманих робітників. Саме такі порушення найчастіше призводять до зростання соціальної напруженості в суспільстві. Незаперечною роллю держави в розвитку і вдосконаленні єдиного економічного простору, що охоплює всі локальні ринки, весь процес виробництва, розподілу, перерозподілу і споживання створеного в народному господарстві (і за його межами) продукту. Забезпечення належного контролю над загальноекономічною ситуацією, розвитком соціально-економічних тенденцій в галузевому та регіональному розрізі з необхідністю вимагає активного прямого або непрямого присутності держави в економіці і на ринку праці як його невід'ємної частини. Зусилля держави щодо подолання негативних тенденцій у сфері зайнятості та на ринку праці є основою для перспективного розвитку трудового потенціалу та мінімізації відхилень від вектора стійкого економічного зростання.

В нерозривному взаємозв'язку із зазначеними функціями держави на ринку праці повинні перебувати також завдання щодо кардинального зменшення надмірної його зарегульованості. Як показали дослідження західних економістів, в країнах з жорстким трудовим законодавством темпи зростання зайнятості виявилися найнижчими, там же де рівень формальної захисту працівників був нижче, вдавалося швидше впоратися з шоками і безробіттям, більш успішно вирішувалися і соціальні проблеми. Тому, державна стратегія на ринку праці повинна представляти собою діалектичну поєднання державного регулювання, яке об'єднує наведення елементарного порядку, впровадження традицій законслухняності і значне посилення гнучкості системи трудових відносин, заснованих на принципах економічної свободи. Державне регулювання трудових відносин,

незважаючи на величезну роль по створенню якісно нових умов функціонування ринку праці, не повинно надмірно його зв'язувати, перешкоджаючи прояву тих його можливостей і переваг, які закладені в реалізації конкурентного, ринкового механізму. Оптимальне поєднання ринкового саморегулювання з державним регулюванням, настільки необхідне вітчизняному ринку праці, передбачає послідовну підтримку підприємницької діяльності, особливо малого та середнього бізнесу (найбільш активно генерують нові робочі місця), самозайнятості, а також боротьбу з усіма проявами монополізації економіки. Тому слід всіляко долати адміністративні та бюрократичні бар'єри, що створюються державною бюрократією перед проявами прагнення громадян до професійної самореалізації, до економічної свободи та незалежності.

Скороченню професійно-кваліфікаційного дисбалансу на ринку праці сприяють: зміни трудового законодавства, що розширюють можливості працевлаштування; розширення масштабів професійного навчання, перенавчання кадрів і підвищення кваліфікації; міграційна політика; інформування населення про наявність вакантних робочих місць і організація відповідної реклами; розробка спеціальних програм, що підвищують конкурентоспроможність окремих груп населення.

Політична нестабільність у кінці 2013 та початку 2014, та наступна криза сильно змінила картину на ринку праці України. Багато українців залишаються без роботи - на фірмах і підприємствах йдуть масові скорочення. Цьому, зокрема, сприяло:

1. Жорстокість силового протистояння в країні, що призвела до практичного паралічу роботи значної частини промислово-виробничих підприємств які знаходяться безпосередньо в зоні АТО або межують з нею.

2. Поглиблення нестабільності і ускладнення криміногенної ситуації (що вдарило в першу чергу, по підприємствах малого та середнього бізнесу).

3. Наростаюча структурну кризу в економіці, невизначеність долі національної валюти.

4. Зниження промислового виробництва, "заморожування" або розрив економічних зв'язків, ускладнення умов експорту (найбільш згубно позначилося на підприємствах крупного, бюджетотворюючого бізнесу).

5. Відтік вкладів з банків, падіння довіри населення і бізнесу до банків.

6. Зниження соціальних стандартів: урізання зарплат, скорочення робочих місць, стиск видатків бюджету, зростання цін.

В даний час проблема інституційного регулювання постає особливо важливою, оскільки ринкове регулювання ринку праці не відповідає необхідним потребам соціального розвитку держави.

Табл.1. Безробітне населення працездатного віку (за методологією МОП)
у % до економічно активного населення відповідної вікової групи 2000-2013 р.р.[1]

Роки	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	І кв. 2014
Безробітне населення працездатного віку (за методологією МОП) у % до економічно активного населення відповідної вікової групи	6,9	6,9	9,6	8,8	8,6	8,1	7,7	9,3

Як бачимо з табл.1. кількість безробітного населення працездатного віку відносно економічно активного працездатного населення у післякризовому 2009 році сягнула 9,6%, і це ще тільки за офіційними даними. Але зараз в Україні куди більш важке становище, особливо що стосується ринку труда, і багато експертів вважають що за результатами 2014 року цей показник може перевищити 10%[2]. Нажаль служба державної статистики не дає щоквартальних даних за показниками працевлаштування населення з І кварталу 2014 року, а найбільших проблем у розрахунках і прогнозуванні цих показників дає відсутність таких даних за Донецькою та Луганською областями.

Оцінюючи рівень безробіття серед населення України, слід враховувати той факт, що реальні показники можуть бути значно вище, оскільки не завжди люди, які не мають постійного місця роботи або тимчасово перебувають без роботи, звертаються до служб зайнятості.

Щорічно навантаження на одне робоче місце зростає. Кількість безробітних, що претендують на одне робоче місце, в Україні в 2014 р. склала в середньому 11 осіб (108 осіб на 10 робочих місць). Аналіз соціально-демографічних аспектів даного явища показує, що в Україні понад 70% від числа безробітних складають жінки, 40% - громадяни з вищою освітою, 31% - молодь.

Система заходів регулювання безробіття в Україні включає: розвиток розгалуженої системи державної служби зайнятості, професійної орієнтації, підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації кадрів, надання підприємцям субсидій, премій та податкових пільг для найму додаткової робочої сили або переведення частини працівників на скорочений робочий день; державну підтримку нетрадиційним сферам зайнятості, стимулювання підприємців до навчання, перекваліфікації й по подальшого працевлаштування додаткової робочої сили, залучення приватного (як вітчизняного, так і іноземного) капіталу в райони зі стійким рівнем безробіття; регулювання можливості працевлаштування за кордоном, приєднання України до міжнародного ринку праці, стимулювання осіб, які отримують державну допомогу, до пошуку робочих місць, збільшення кількості стажистів у системі професійної освіти; введення в дію запасів невстановленого устаткування і підвищення коефіцієнта змінності його в цілому, заходи про квотування робочих місць для представників найбільш вразливою груп на ринку праці, безвідсоткові кредити, надаються безробі-

тним, які починають власний бізнес, організацію регіональними або місцевими органами влади у кооперації з окремими підприємствами або установами соціальних (громадських) робіт тощо.

Необхідно відзначити, що ринок праці інерційний, і його реакція завжди спізнюється по відношенню до динаміки економічних перетворень. На підприємствах металургійної, хімічної, гірничозбагачувальної промисловості намітилися тенденції щодо скорочення робочого часу і відправлення працівників у адміністративні відпустки.

Висновки і перспективи подальших розробок. Таким чином, ринкові реформи приречені на невдачу без розвитку процесів їх інституціоналізації. Досягнення позитивних результатів у цьому напрямку дасть можливість виробити відповідну політику, спрямовану на створення і вдосконалення не тільки системи формальних правил і процедур на ринку праці, але і неформальних інститутів, які зможуть регулювати трансакції і на мікрорівні. Серйозного наукового обговорення потребує досвід функціонування інститутів вітчизняного ринку праці з метою знаходження оптимального поєднання його державного регулювання з розвитком процесів ринкового саморегулювання. Необхідність вироблення відповідного оптимуму значно актуалізації у зв'язку з неминучим появою в процесі поглиблення ринкових реформ нових формальних і неформальних інститутів на вітчизняному ринку праці.

На думку фахівців, політична та економічна ситуація в країні не прогнозує поліпшень на українському ринку праці в 2014 році. Загальносвітова ситуація, а саме, рецесія світової економіки, безсумнівно, вплине і на Україну, стримуючи, в тому числі, зміни ринку праці.

Те, що відбувається в країні не передбачає і активних інвестицій з-за кордону, отже, сповільниться і зростання міжнародних компаній, що означає відсутність в них нових робочих місць.

Таким чином, в найближчі кілька років очікується дуже слабке зростання ринку праці через відсутність інвестицій у розширення виробництва, багато власників підприємств зайняли очікуючу позицію. Запропоновані Кабінетом міністрів у законі про зайнятість пільги по сплаті Єдиного соціального внеску при створенні нових робочих місць нецікаві роботодавцям і не є стимулом для працевлаштування громадян. Тому для активізації ринку праці необхідно розвивати малий і середній бізнес, надавши їм податкові преференції і ліквідувавши адміністративний тиск.

Список використаної літератури:

1. Статистичні данні державного комітету статистики. [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
2. Безробіття в Україні может вирости до 10% – експерты. Новини «Сьогодні.ua» [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://www.segodnya.ua/ukraine/bezrobotica-mozhet-vyrasti-537018.html>
3. Кужель В.В. Державна підтримка регіональних програм інноваційного розвитку [Електронний ресурс] / І.Ю. Гришова, В.А. Замлинський, В.В. Кужель // Економіка: реалії часу. Науковий журнал. – 2013. – № 2. – С. 201-206. – Режим доступу до журн.: <http://economics.opu.ua/files/archive/2013/n2.html>
4. Гришова І.Ю. Вплив інституціональної структури на розвиток інноваційно-інвестиційної діяльності підприємств [Електронний ресурс] / І.Ю. Гришова, В.О. Непочатенко // Економіка: реалії часу. Науковий журнал. – 2013. – № 2. – С. 47-51. – Режим доступу до журн.: <http://economics.opu.ua/files/archive/2013/n2.html>
5. Гришова І.Ю. Державна підтримка як невід'ємний механізм економічного зростання. Інституційні чинники розвитку підприємницьких структур. Колективна монографія / Під ред. д.е.н., професора О.О. Непочатенко. – Умань: СПД Сочінський, 2013. – С.36-44.
6. Довідник соціальних стандартів, нормативів, вимог і обмежень (для використання при плануванні соціально-економічного розвитку сільських громад і територій) / П.Т. Саблука, М.Ф. Кропивка, О.Г. Булавка. – К.: ННЦ ІАЕ, 2009. – 90 с.
7. Булавка О.Г., Александров М.С. Соціальний захист, доходи і рівень життя населення сільських територій // Організаційно-економічна модернізація аграрної сфери: наукова доповідь / за заг. ред. акад. НААН П.Т. Саблука. – К.: ННЦ ІАЕ, 2011. – С. 50–58.
8. Shpychak O.M. Economic problems of biofuel production regarding food safety of Ukraine / International Scientific Electronic Journal "Earth Bioresources and Life Quality". – № 1. – February, 2010.
9. Саблук П.Т., М.Ф. Кропивко та ін.. Національна доктрина реформування та розвитку агропродовольчого комплексу України (проект). – Ж. Економіка АПК, №4, 2011- с.3-6.
10. Anisimova Iu. MODERN APPROACHES TO THE CONSTRUCTION OF FINANCIAL INSTRUMENTS AT MARKETS OF ELECTRIC ENERGY / Iu. Anisimova // Czech Journal of Social Sciences, Business and Economics. 2014. T. 3. № 1 (2014). С. 64-73.

Сафонов В.В. Институциональные факторы регуляторной политики государства на рынке труда

Актуальность статьи обусловлена изменениями экономической ситуации в стране, которые так же катастрофически повлияли на рынок труда и население страны, а также конкретизация европейского выбора Украины и связанные с этим институциональные изменения.

Целью статьи является отметить острую необходимость государственного регулирования отрасли рынка труда, как одной из ключевых с, как экономической, так и социальной точек зрения.

В статье исследуются факторы кризисных явлений в экономике Украины и на рынке труда в 2014 году, институциональные особенности регуляторного влияния государства на рынок труда, а также отмечается необходимость комплексного подхода в решении данной проблемы и ведения активной государственной политики на рынке труда. Рассматриваются институциональные факторы повышения эффективности формирования и использования трудовых ресурсов. Анализируются механизмы совершенствования рынка трудовых ресурсов.

Safonov V. V. Institutional factors regulatory policy in the labor market

Relevance of this article depends on changes in the economic situation in the country, which have a catastrophic impact on the labor market, as well as the specification of the European choice of Ukraine and related institutional changes.

The purpose of the article is to note the urgent need for state regulation of economic and social key sector - the labor market.

The article examines the factors of the crisis in the Ukrainian economy and the labor market in 2013-2014 crisis, the institutional features of the regulatory influence of the state on the labor market, and highlights the need for a comprehensive approach to solving this problem and maintain the active state of labor market policy. Discusses institutional factors increase the efficiency of formation and use of labor resources. The mechanisms of improving labor markets.

Дата надходження до редакції: 17.04.2014 р.

Рецензент: д.е.н., професор Михайлова Л. І.